

ובחרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים

תולדות רבנו הק'

פרק ראשון: תחייתה של יהדות מרוקו

הגזירה

הם היו שיכורי ניצחון. זה היה הזמן הטוב ביותר עבור עריצי האינקוויזיציה להניף את הנס ולדחוף את המלך והמלכה אל המלחמה הבאה, בתוך הבית. לא מלחמת חרב וחנית כי אם מלחמת דת. מלחמת חרמה בדת ישראל. מלאכתם של האינקוויזטורים הגיעה בזמן בו לרדיפת היהודים ולוויכוחי הדת הבלתי פוסקים עמם כבר מלאו מאה שנה ויותר. פרדיננד ואיזבלה השתכנעו לשים קץ למצב הבלתי יציב הזה, כביכול. הם חתמו על הצו המציב בפני היהודים את הברירה: להתנצר או להיות מגורשים מתחומי ספרד כולה, תוך השארת כמעט כל הרכוש מאחור! נאסר עליהם לקחת עמם כסף, זהב, אבנים טובות ומרגליות, למעט סכום של אלף דוקאטים זהב ותו לא. בצו הגירוש גם נכתב ונחתם כי כל יהודי אשר ישוב אל תחומי ממלכת ספרד המאוחדת אחרי תחולת חוק הגירוש, אחת דתו להמית! תוך שלשה חדשים היה על היהודים להחליט החלטה הרת גורל שכמותה לא הוטלה מעולם לפתחה של קהילה. לכאן או לכאן!

רוב יהודי ספרד עמדו בניסיון והצהירו על אמונתם באל אחד ונאמנותם לתורתו, על אף הגזירה הנוראה שציפתה להם בעקבות החלטה זו. מיעוטם לא אור עוז והתנצר. רבים מהם היו "מאראנוס", אנוסים שלא התנצרו אלא למראית עין, מה שהביא אל מוקדי ה"אוטו דה פה" שנים הבאות, אנוסים רבים שנתפסו ולא אבו לסגוד לאל זר.

הגירוש הנורא

ביום המר והנמהר המועד לפורענות, תשעה באב שנת רנ"ב, נטלו מאות אלפי יהודי ספרד מקל נדודים בידם, עזבו מאחוריהם בתים ונכסים, שדות וקרקעות, טירות, פרדסים וכרמים, עסקים משגשים וחנויות מצליחות, עבר של מאות שנים - אך את אלקי אבותיהם לא השליכו מאחורי גוּם. נאמנים לה' יצאו לתור אחר מנוח לכף גולגלם. מוכים ומבוזים, מושפלים וחסרי כל אך שלמים עם החלטתם, צעדו אל הבלתי נודע. היתה זו קהילה אדירה בגדלה. "ומעיד אני עלי מורא שמים וכבוד שכינתו", כותב רבינו דון יצחק אברבנאל זצ"ל, אחד מראשי גולת ספרד "שמספר בני ישראל במלכות מלך ספרד היה שלש מאות אלף נפש אדם!". באותה שעה התעשרו קהילות רבות ברחבי העולם, הן באוכלוסין חדשים, והן בעושר רוחני רב אותו נשאו בכנפיהן כל אותן דמויות הוד שנמנו על מגורשי ספרד, שהתפזרו בארצות רבות והקימו להם קהילות קהילות לפי מנהגיהם ודרכי אבותיהם. עם הבאים היו גם אוצרות רוח רבים, כתיב יד ממכמני אבותיהם וגם משלהם.

היו במגורשים כאלו שאיוו למושב להם קהילות בארצות אחרות באירופה. בלטו בהן הולנד, צרפת וטורקיה, אבל גם עד לפולין ורוסיה הרחוקות והצפוניות הגיעו. אך רבים אחרים מגולי ספרד העדיפו לנטוש לגמרי את היבשת הנוצרית ולהרחיק נדוד. עבור אלה נמצא פתרון מצוין, מקום מקלט בטוח ונוח שחפץ לקבלם בזרועות פתוחות.

מרוקו!

פניני אור החיים

נפש האדם 'ראשו מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה'

י'חלום והנה סולם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה, והנה מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו.

האדם עשוי להראות בעיני עצמו 'גשמי', בשר ודם, מה מעלתו ומה דרגתו.

מלמד אותנו האור החיים הקדוש, לכל נקל ראש ביכולות הנפש, כי נפש האדם השוכנת בקרבו היא בבחינת 'סולם מוצב ארצה, וראשו מגיע השמימה'.

מצד אחד, שוכנת היא בגוף. מאידך, לולא היצר הרע, תגיע הנשמה לשמים.

איך יכול האדם להגביה את עצמו ולזכות לכל המעלות הגדולות. באמצעות המעשים הטובים שיעשה. 'והנה מלאכי אלוקים', הם המעשים הטובים אשר מסגל האדם בעודו בעולם הזה, והם העומדים לימינו ביום פקודה, כמאמר המשנה במסכת אבות (פ"ד מ"ג) 'העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד'.

המעשים הטובים 'עולים' למעלה, ובאמצעות כך 'יורדים בו' - בהשפיעם אורות נוראים לנשמתו. אשרי הזוכה!

בעיני אלוקים ואדם

'ויהי כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן אחי אמו, ואת צאן לבן אחי אמו, ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר וישק את צאן לבן אחי אמו'. שלש פעמים נאמר כאן בפסוק המילים 'אחי אמו'.

יעקב אבינו ראה את רחל 'בת לבן אחי אמו', וכן הוא ראה 'את צאן לבן אחי אמו', ואז הוא ניגש להשקות 'את צאן לבן אחי אמו'.

מה מלמדת אותנו בחזרה שוב ושוב על המילים 'אחי אמו'.

אומר האור החיים הקדוש:

ידוע שאדם, לא די שינהג כפי שצריך, אלא צריך שדרכיו גם ייראו הגונים למראה בני האדם.

לדוגמה, האם זה נכון שאדם יעטוף דבר מאכל כשר בעטיפה שאינה כשרה, כדי שיחשדוהו שאינו אוכל אוכל כשר? ודאי שלא! וכן על זה הדרך בשאר הדברים.

וכפי שכתוב 'והייתם נקיים מה' ומישראל'.

יעקב אבינו מגיע לארץ נכריה, ומתעכב ליד הבאר. אחת מבנות העיר באה עם הצאן, ויעקב אבינו משקה עבורה את הצאן אשר היא רועה. מה עלולים האנשים לחשוב.

מה עשה יעקב אבינו, הסביר וביטא בפיו את טעם הדבר. הנה רחל בת לבן אחי אמי; הנה הצאן של לבן אחי אמי. אפנה כעת להשקות את הצאן של לבן אחי אמי.

כך הסיר יעקב אבינו מעליו כל צל של חשד. 'ומצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ודאם'.

מידת המאוסרים

בבואה לקרוא שמות לילדיה, קראה לאה את שם הבן הראשון 'ראובן'. 'כי אמרה כי ראה ה' בעיני, כי עתה יאהבני אישי'. מעתה יאהב אותי יעקב אבינו.

את שם הבן השני קראה 'שמעון'. 'כי שמע ה' כי שנואה אנוכי'. מעתה לא ישנא אותי בעלי.

הסדר בדרך כלל הפוך. כששונאים משהו, ומתחילים להתקרב אליו. דבר ראשון מסירים את השנאה. אחר כך מגיע תור האהבה לבוא.

מדוע אם כן הקדימה את השם 'ראובן' - כי עתה יאהבני אישי, 'לשמעון' - כי שמע ה' כי שנואה אנוכי'.

אומר האור החיים הקדוש: לאה אמנו, הצדקנית, לא עלה על דעתה שהיא שנואה. היא לא חשבה כך ולא הרגישה כך. וכלשון האור החיים הקדוש: 'כי הצדיקים יקיימו מצות חכמים לדון לכף זכות' (אבות פ"א מ"ו), ולזה היתה תמיד דנה לכף זכות, ולא עלה על דעתה כי היתה שנואה'.

לכן כשנולד לה בן, אמרה זה בוודאי מגיע להשלים לי את החסר, ומעתה אהיה אהובה בעיני יעקב.

רק אחרי שנתן לה ה' בן נוסף, הבינה שה' יודע את מצבה יותר מאשר היא עצמה יודעת, 'כי שמע ה' כי שנואה אנוכי' ולכן נתן לי בן נוסף, אחד להסיר את השנאה, והשני להוסיף את אהבת יעקב אליה. וכן כשנולד לוי הבינה שהוא בא להוסיף לה מעלה נוספת 'עתה הפעם ילווה איישי אלי'.

מלכתחילה, לא עלה על דעתה של לאה הצדקת לחשוב רע על עצמה, לחשוב שלא טוב לה. וכפי שמגדיר זאת האור החיים הקדוש:

'וזו היא מדת המאוסרים'!

לחשוב על השני

'ויבוא יעקב מן השדה בערב, ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא'.

מלמד אותנו האור החיים הקדוש איך לחשוב על השני, ומבאר:

מידת חסידות עשתה בכך לאה, שלא הניחה ליעקב אבינו להיכנס לאוהל רחל, אלא הקדימה לומר לו שהיום יבוא אליה, כמסוכם, עוד בטרם נכנס לאוהל רחל.

נכון שרחל הסכימה וכן הוחלט ביניהן. אבל הרבה יותר קשה, כשיעקב אבינו נכנס אליך הביתה וקם לצאת, מאשר מלכתחילה לא נכנס. לאה הצדקת רצתה להמתיק את הדבר, שלא יהיה קשה בעיני רחל, ולכן מיהרה להודיע ליעקב טרם נכנס.

וכלשון האור החיים הקדוש: מידה טובה וחסידה.

הישועה והתפילה

'ויזכור אלוקים את רחל, וישמע אליה אלוקים'. בדרך כלל אנחנו רגילים לחשוב כי אדם מתפלל,

המשך בעמוד ג'

ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אֲחֵי מַאֲיִן אַתֶּם, וַיֹּאמְרוּ מִחֶרֶץ אֲנַחְנוּ. וַיֹּאמֶר לָהֶם הִידְעַתֶּם אֶת לִבְנֵי בֶן נָחוֹר, וַיֹּאמְרוּ יָדַעְנוּ. וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשְׁלוֹם לָךְ, וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם, וַהֲנֵה רָחֵל בְּתוּלָה בְּאֵהָ עִם הַצֹּאן (בראשית כט ד-ו).

התורה מספרת לנו את ה'דו-שיח' בין יעקב אבינו לרועים. יעקב שואל אותם אם הם מכירים את לבן, הם עונים שכן, ושוב יעקב מתעניין אצלם מה שלומם, והם עונים באופן סתמי 'שלו' ומציינים שהנה בדיוק הבת שלו רחל מתקרבת לכאן עם הצאן.

ויש לתמוה, שהרי זה לכאורה תשובה שלא ממין הענין, כי מה ענין ביאתה של רחל בתו לכאן כדי לענות על הדרישה בשלומם. ואכן ב'מושב זקנים' מפרש, שבכך העבירו הרועים את השיחה לנושא אחר, כדי שלא ירגיש מה יש בליבם באמת על לבן.

אולם רבינו האור החיים הקדוש זיע"א מפרש, שיעקב אבינו לא סתם התעניין בשלומם, אלא הוא ביקש לתהות על קנקנו, לרחרח מיהו ומהו הלבן הזה, מה הן תכונותיו ומה הן מעשיו. ואכן הרועים השיבו בזה ליעקב אבינו תשובה אמיתית, הם גילו לו שמדובר בקמצן כרוני, קמצן כזה שאפילו עבור בני ביתו ומשפחתו הקרובה הוא מקמץ בממונו.

וזה מה שהם אמרו לו: הנה תראה, רחל בתו באה עם הצאן, הוא מתקמצן לקחת רועה צאן, ואת מי הוא לוקח? את הבת הקטנה שלו.

אומר רבינו האור החיים: הרועים אמרו ליעקב, אתה מבקש לדעת מיהו לבן, הנה לך דוגמא מתכונותיו של האיש, וממנה תלמד על הכלל כולו, תבין כבר לבד מה הן תכונותיו של האיש ומה הן מעשיו.

מחלת הקמצנות

חייבים לדעת שמחלת הקמצנות היא מחלה שמתדרדרת והולכת.

בתחילה האדם קמצן לאחרים, אחרי זה על קרובי משפחה. אחר כך על משפחתו הקרובה, על אשתו וילדיו, ובסוף הוא גם יהיה קמצן על עצמו. אפילו בעצמו הוא לא יתנה כלום.

גבאי הצדקה רגילים לשמוע תירוצים מתירוצים שונים. הם מבקשים מאנשים בעלי יכולת שיתרמו צדקה למען העניים, וישנם עשירים שמפליגים בתירוצים שונים. העיקר לא לתת.

הנה כך אומר לנו רבינו הקדוש בעל הנועם אלימלך זיע"א בפרשת מקץ: **שצריך האדם להזהר מאוד ממדות קמצנות וכליות, כמו דאיתא בספר הישר לרבינו תם (שער השישי) אם יהיה אדם כילי, היינו קמצן אין זאת המדה הרעה לבדה בו, רק אחרת מלבד אלה, וזאת עלתה על כולנה. וסוף דבריו: על כן אי אפשר לכליל להיות עובד ה'.**

הכי גרוע זה, כשאדם מתנכר למשפחה הקרובה שלו, בגודל קמצנותו הוא לא מסוגל לתת לאחים ואחיות שלו.

מספרים על יהודי עני שהיה לו אח עשיר, וכגודל עשרו כך גודל קמצנותו. הגיע ערב פסח וליהודי העני לא היה שום דבר לפסח. בלית ברירה הוא החליט לנסות שוב לפנות לאחיו העשיר, אולי הפעם הוא ירחם. אולי יחוס עם עני ואביון אולי ירחם.

אחיו כמוכר הכנים אותו לסלון המפואר, ושאל אותו: מה קורה. התעניין בשלומם ובשלום המשפחה. האח העני התחיל לבכות שיש לו הרבה דאגות. אמר לו העשיר: תראה, אני

לא בטוח שאני יכול לפתור לך את כל הדאגות, אבל אני מבטיח לצמצם לך את הדאגות! אתה לא תצא מכאן עם הרבה דאגות!

אור היה בעיניו של היהודי: אולי הפעם באמת אחיו יעזור לו.

תתחיל לפרט את הדאגות, ביקש העשיר. והעני עונה לו: אין לי מצות, אין לי יין לארבע כוסות, אין לי דגים ובשר לסעודות החג, לילדים אין בגדים שלמים, הילדה צריכה טיפול שיניים, וכך הוא מנה לו במשך זמן רב את כל הדאגות שלו. ואז מסיים האח העני ואומר לעשיר: נו, אתה רואה בעיניך עד כמה רבות דאגותיי.

אמר לו העשיר: אני עומד על המילה שלי: אני אצמצם לך את הדאגות! לא תצא מכאן עם הרבה דאגות - תעשה בבקשה חשבון כמה כסף זה כל הסיפורים האלה. כמה זה מצות וכמה זה יין, כמה זה בשר ודגים וכמה זה בגדים לאשה וילדים. עכשיו תחשב גם כמה זה העלויות של הטיפולים הרפואיים. אני רוצה לשמוע כמה זה בסך הכל. קח את הזמן שלך, תשב כאן בסלון ותעשה חשבון מפורט.

העני התרגש. ישב עשה חשבון מפורט וזה הגיע לעשרת אלפים דולר. הוא מגיש את החשבון לעשיר, והעשיר אומר לו: לזה בדיוק התכוונתי! הנה אני הולך לצמצם לך את הדאגות. עד עכשיו היה לך הרבה דאגות, מצות ויין, בשר ודגים, ועוד. כעת יש לך רק דאגה אחת: איך משיגים עשרת אלפים דולר. אמנם אין לי איך לעזור לו בדאגה הזו, האחת והיחידה, אבל לכל הפחות כבר אין לך הרבה דאגות...

היה עוד יהודי עשיר וקמצן, אין לדעת אם זה אותו יהודי מהסיפור הקודם או אחר, אבל פעם בא אליו הגאון רבי אליהו חיים מייזל זצ"ל, רבה הנוער של לודז', וביקש ממנו שיתן תרומה יפה למען עניי העיר. נענה העשיר ואמר: איך אני יכול לתרום כשיש לי אח עם משפחה ברוכת ילדים, והוא עני מרוד. אין לו פרנסה והוא תמיד מבקש ממני שאחזיק את המשפחה שלו, שאתן לו כסף למזון, לביגוד, לתרופות.

שמע זאת רבה של לודז' ואמר לעצמו: כזה דבר יכול להיות שזה עולה סכומי כסף אדירים. אכן אי אפשר ללחוץ עליו שייתן עוד צדקה.

עובר תקופה ואל רבה של לודז' מגיע אדם ומבקש צדקה עבור המשפחה שלו. משום מה הפרצוף שלו היה מוכר, וגם התיאור של המשפחה וצרכיה היה נשמע לו מוכר. הוא שואל אותו לשמו, ואז הפאזל מושלם: מתברר שהוא אח של אותו עשיר.

שואל אותו הרב: רגע, אח שלך לא תורם לך, אח שלך לא מחזיק את המשפחה שלכם? עונה לו האיש בקול שבור: אוי, כמה שניסיתי לבקש ממנו, כמה שניסיתי לעורר אצלו רחמים, אבל כלום הוא לא נתן לי. מעולם הוא לא העביר לי אפילו אגורה שחוקה.

הרב היה כמשתומם ואמר לעצמו: אני חייב לברר מה הולך כאן. הוא נסע מיידיה אל אותו עשיר ושאל אותו: תגיד לי את האמת: אתה תומך כספית באחך האביון? אומר לו העשיר: לא.

שואל אותו הרב: אז למה שכבאתי לבקש ממך צדקה סיפרתי לי על אחיך ועל משפחתו המסכנה. עשה העשיר את עצמו כנעלב, ואמר: לא שיקרתי. וכי אמרתי משהו לא נכון? אמרתי שיש לי אח עם הרבה צרות, זה אכן נכון, האח שלי גם מבקש ממני צדקה, וגם זה נכון. אבל מעולם לא אמרתי שאני נותן לו ---

בדיוק להיפך: אני לא נותן לו, ומכאן היה לרב להבין לבד: אם לאח שלי ומשפחתו האומללה - אני לא נותן, בוודאי שלרב ולצרכי העיר לא אתן ולא כלום...

כך גם מסופר על הרה"ק רבי שלום מקאמינקא זיע"א, שכשקיבץ פעם מעות לצורך צדקה של ענין נעלה, בא לבית איש עשיר אחד אשר היה קמצן וכליל. וכששמוע האיש את מבוקשו, התחיל לגמגם בלשונו ולומר: הלא יש לי גם כן קרובים עניים די והותר. ענה לו הרה"ק ואמר: מדוע אינך גומר את דבריך, הלא כך היה לך לומר: יש לי הרבה קרובים עניים, ואם להם איני נותן, מכל שכן שלא אתן בעבור עני שאינו מקרובי (אובה שלום פרק ט).

אותם חולים במחלת הקמצנות שמסוגלים להתנכר לאח שלהם! לאחות שלהם! כמעט תמיד הם מתנכרים אפילו למשפחה הקרובה ממש! לאשה וילדים! הם לא מסוגלים לתת את הכסף אפילו לילדים שלהם בעצמם! זו מחלת נפש, ואחד החולים במחלת נפש זו היה לבן הארמי.

לבן לא היה מסוגל להוציא מהכיס שלו את הכמה גרושים בשביל לשלם לרועה צאן. הייתה לו בבית ילדה קטנה וטהורה, ילדה שלא חטאה ולא פשעה, ובמקום שהיא תהיה בבית או תשחק עם החברות שלה, היה לבן הארמי שולח אותה להיות רועת צאן, עבודה שלא מתאימה לה.

הילדים אינם עבדים של ההורים

הבה נתבונן עוד בדבריו הללו של האור החיים הקדוש: **"לבן כילי הוא בממונו, ומזלזל בעצמו שתירעה לו צאנו בתו היקרה"**, ולא, הוא לא מציין את זה בתור שבח ללבן שהשכיל לחסוך בהוצאות הבית. אדרבה, הוא מוסיף ואומר: **"ומה יקיש לך צעת את האיש ומעשהו"**.

הנה כי כן, האור החיים מלמדנו כאן אורחות חיים, ומנחה אותנו בדרך בה נצמד במישור מסוים הנוגע לנו וילדינו, בבת עינינו היקרים לנו כל כך.

בדורנו מרובה הצרכניות והמכירות המוזלות, לאור עליית מחירי המשק ומאידך פתרונות הצרכנות הזולה המתבטאים בנקודות חלוקה מרוכזות, נעזרים רבים מאתנו בילדים כדי לשנע את המצרכים מהצרכנייה או מנקודת החלוקה הקרובה - אל הבית, וחוזר חלילה, ככל שכמות המצרכים עולה בהתאם לצרכי הבית.

לא מחזה נדיר הוא לראות זאטוטים רכים נסחבים עם עגלות קטועות-אופן וחיגרות באופן משוער העמוסות כל טוב, נתקלים בכל עץ רענן המבצבץ בינות לאבני המדרכה וכושלים שוב ושוב במהמורות הנקרות לרגליהם, והכל כדי לחסוך כמה שקלים.

אז נכון, בהחלט יש מקום לחיסכון ולהרגלי צריכה מחושבים ונבונים, יש משפחות שהחיסכון המועט הזה הינו חבל מאתנו לעבורם, כפשוטו, ואין מקום לשפוט זאת או לבקר את התופעה המבורכת כשלעצמה.

אך לצד זאת, הבה ניתן את הדעת לילדינו, הנאנקים וכורעים תחת מסעם בשרב ובגשם, בעוד כוחותיהם הדלים מתקשים לעמוד בנסל.

מדברי רבינו האור החיים נמצאנו למידים, עם כל כמה שמדובר בביקורת שקשה לקבל, כי המנהג לשלוח את הילדים הרכים להתמודד עם נטל הקניות המרובות והמשקל הכבד מנשוא - מקורו אצל סבינו הלא-כל-כך חביב לבן הארמי.

אין זה אומר שלא ניתן לזכות את הילדים בשליחות למכולת על מנת לקנות כמה מצרכים,

פניני אור החיים

המשך מעמוד א'

וה' שומע תפילת כל פה, מאזין לתפילתו ושומע את בקשתו. והנה כאן בפסוק הסדר הוא הפוך. קודם 'ויזכור אלוקים את רחל' ואחר כך 'וישמע אליה אלוקים'. הזכרון לא הגיע בעקבות התפילה, אלא לפניו. מה ההסבר?

שני דרכים מביא האור החיים הקדוש בזה: הדרך הראשונה, כי גם אחרי שה' זכר ממנה, עדיין היה צורך בתפילתה כדי שתיושע. לפעמים הישועה מוכנה עבור האדם, ומחכים רק לתפילה שלו! 'וישמע אליה אלוקים'. הדרך השנייה היא, שה' זוכר את חסידיו אפילו מבלי שיציעו אליו. הם זכורים ועומדים לפניו. עוד לפני שהתפללה, לפני שיושע אליה אלוקים, כבר הייתה זכורה ועומדת לפניו, 'ויזכור אלוקים את רחל'.

מציל עני מחזק ממנו

'את עניי, ואת יגיע כפי, ראה אלוקים'.

יעקב אבינו אומר, הקב"ה ראה את יגיע כפי, מה שעמלתי ומגיע לי ביותר.

אם זה מגיע ליעקב אבינו ביותר, למה הוא מקדים להזכיר 'את עניי, לפני ואת יגיע כפי'. מה נותנת העניו, הרי בלאו הכי זה מגיע לו, הוא הרי עבד על זה, יגיע כפי.

אומר האור החיים הקדוש: יש דברים שמגיעים לאדם בשכר עבודתו. אולם ידוע ששכר לא מתבטא תמיד גם בעולם הזה. אדרבה, הרבה פעמים רואים אנשים שעושים טוב, וכאן בעולם הזה לא רואים את שכרם השמור להם לעולם הבא.

כאן, אומר יעקב אבינו, בגלל שהייתי 'עני', לכן הציל הקב"ה את העושה מידו, לכן והעניק לי את 'יגיע כפי', שיהיה לי כבר בעולם הזה את מה שעבדתי ביותר. 'יגיע כפי' לבד אינה מספקת להציל את העושה מידו, ולהשיבו ליעקב בעולם הזה. העונו, הוא היה הסיבה לקבל את 'יגיעת הכפיים', כבר בעולם הזה.

'את עניי ואת יגיע כפי ראה אלוקים'.

יותר מאשר היא עצמה יודעת, 'כי שמע ה' כי שנואה אנוכי' ולכן נתן לי בן נוסף, אחד להסיר את השנואה, והשני להוסיף את אהבת יעקב אליה. וכן כשנולד לוי הבינה שהוא בא להוסיף לה מעלה נוספת 'עתה הפעם ילווה אישי אלי'.

מלכתחילה, לא עלה על דעתה של לאה הצדקת לחשוב רע על עצמה, לחשוב שלא טוב לה. וכפי שמגדיר זאת האור החיים הקדוש:

'וזה היא מדת המאוששים'!

גם אודות משה רבינו ע"ה רעיא מהימנא, פירש רבינו האור החיים הקדוש בפסוק: 'צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל' (דברים לג כא), שמשו רבינו היה תמיד מתיידין עם הש"ת על מעשי בני ישראל ומלמד עליהם זכות מרובה עד שהיה מכריע את הכף לטובתם ולזכותם. וזהו שנאמר בפסוק כאן, שמשו רבינו היה מצדיק את מעשי בני ישראל ומתקן את המשפט שהש"ת היה מבקש לעשות עמם.

לימוד זכות בכל מצב

אמרו עליו על הרה"ק בעל 'אמרי יוסף' מספינקא זי"ע א שמועלם לא דבר סרה על אף אדם מישראל, ואם אירע והיו אזוני שומעות שמועה לא טובה על אדם אחר, היה מלמד עליו זכות בכל כחו, או שהיה אומר כי בוודאי זו שמועת שקר.

כמו שאמרו במדרש (ויק"ב ב ה), שאמר לו הקב"ה למשה, כל מה שאתה יכול לשבח את ישראל, שבח, לגדלן ולפארן, פאר. ורגיל היה לומר כי המלמד זכות על אחרים, משמים מלמדים עליו זכות, ואילו הרגיל ללמד חוב, להיפך חלילה. ('אמרי יוסף' בהקדמה, מאמר ז אות ה)

ומפורסמים הם דברי הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע א שהיה אומר: כשיש רמב"ם קשה - 'א הארבן רמב"ם', מה עושים? יגיעים ועמלים ליישב ולתרוצו! הוא הדין אם יש יהודי, ואי אפשר לעשות זאת כי אם על ידי פלפול. ולהתיגע כדי לתרץ אותו.

פעמים רבות ספר שזקנו הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע אהב את הפלפול. ובעת שיצאו לאור ספרי החדושי הרי"ם, צוה לכל נכדיו שיקנו את הספרים. הסביר הרבי כי לכך אהב זקנו את דרך הפלפול, כי לפעמים צריך ללמד זכות על יהודי, ואי אפשר לעשות זאת כי אם על ידי פלפול.

בויכוח עם אחד הבאים אליו, שהדגיש את הצורך להלחם נגד ה'אידישע גוים', אלו מהרסי הדת, הפסיקו הרבי בצורה נמרצת. ואמר: אסור לומר כך על יהודים! יתר על כן הוא הורה לו לטול את ידיו שלש פעמים ולנגבן, ואחר צוה עליו לומר עשר פעמים: 'היודים' 'היודים', כדי לתקן את הרשם שפגם בדבריו. ורק אחרי כן אמר לו: המשיך בדבריך אך אל תוסיף לפגע ביהודים. (אדמו"רי בעלזא, ד קלו)

לדון ל'כף זכות' בדרך החכמה

רעיון נפלא במטבע הלשון שטבעו חכמינו לדון את חברו ל'כף זכות', כלשון המשנה במסכת אבות (פ"א מ"ו): 'יהושע בן פרחיה אומר, עשה לך רב, וקנה לך חבר, והוי דן את כל האדם ל'כף זכות, השמיע הרה"ק רבי מאיר מדזיקוב זי"ע א בספרו 'אמרי נעם' (פרשת אחרי):

לכאורה, מה ענין 'כף' ללימוד זכות? אמנם בפשטות הכונה היא למאזני משפט בהם מצויים כף זכות וכף חובה, אולם מדוע ראו חכמינו להמשיך ענין זה למאזנים דווקא, ולא אמרו שעל אדם לפרש לעצמו כל מעשה של חברו לזכות ולא לחובה, מבלי להזכיר ענין כפות ומאזנים כלל ועקר.

הסביר הרה"ק מדזיקוב כי 'כף' עולה בגימטריא מאה, כי כף היא בחינת 'חכמה', המורכבת מהמילים 'כח מה', ואל תקרי 'מה' אלא 'מאה' כמנין 'כף'. כלומר, שעל מנת לדון אדם לכף זכות נזקקים לעתים לחכמה יתרה ומפלגה, לבנות גג על גג בכח הפלפול, ועל כך בא הרמז כי יש לדון ל'כף זכות', בדרך החכמה.

בדומה לכך אפשר לומר כי פעמים והדן את חברו לכף זכות נראה בעיני עצמו ובעיני אחרים כתמים ובער, שמחמת העדר פקחותו אינו מבין את הדברים לאשורם, ונדמה לו כאלו מעשה פלוני נעשה כהגון, בעוד שהאמת היא להפך. ועל כן למדנו חכמים שאין הדבר כן, ואדרבא דוקא אדם זה הוא החכם האמתי, שבחכמתו יורד לעמקי השיתין של נפש האדם ומוצא למודי זכות עליו.

(מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

ממש לא. אדרבה, יזכו הילדים במצות כיבוד הורים אשר סגולתה בציודה ושכרה רב לאין שיעור. אולם צריך לדעת כי כמו בכל דבר - גם לזה יש גבול, והגבול ברור ומשורטט היטב.

יש כיבוד הורים ושליחות סטנדרטית הנכללת בקטגוריית 'אפשרי', וככל שמדובר בשליחות שכזו אין מניעה ואף יש בכך משום חינוך לעזרה ולכיבוד הורים, ויש ניצול במטרה לחסוך כמה שקלים. האחרון, מסתבר, אינו ממש חיוב.

בעיני אלוקים ואדם

ויהי כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן אחי אמו, ואת צאן לבן אחי אמו, ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר וישלש את צאן לבן אחי אמו (בראשית כט י').

שלש פעמים נאמר כאן בפסוק המילים 'אחי אמו'.

יעקב אבינו ראה את רחל 'בת לבן אחי אמו', וכן הוא ראה 'את צאן לבן אחי אמו', ואז הוא ניגש להשקות 'את צאן לבן אחי אמו'.

מה מלמדת אותנו בחזרה שוב ושוב על המילים 'אחי אמו'. אומר האור החיים הקדוש:

ידוע שאדם, לא די שינהג כפי שצריך, אלא צריך שדרכיו גם יראו הגונים למראה בני האדם.

לדוגמה, האם זה נכון שאדם יעטוף דבר מאכל כשר בעטיפה שאינה כשרה, כדי שיחשדוהו שאינו אוכל אוכל כשר? ודאי שלא! וכן על זה הדרך בשאר הדברים. וכפי שכתוב 'והייתם נקיים מה' ומישראל'.

יעקב אבינו מגיע לארץ נכריה, ומתעכב ליד הבאר. אחת מבנות העיר באה עם הצאן, ויעקב אבינו משקה עברה את הצאן אשר היא רועה. מה עלולים האנשים לחשוב.

מה עשה יעקב אבינו, הסביר וביטא בפיו את טעם הדבר. הנה רחל בת לבן אחי אמו! הנה הצאן של לבן אחי אמי. אפנה כעת להשקות את הצאן של לבן אחי אמי.

כך הסיר יעקב אבינו מעליו כל צל של חשד.

'ומצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם'.

מסופר, שפעם בא לפני הרה"ק רבי חנוך הענין מאלכסנדר זי"ע אדם שיצאו אודותיו שמועות רעות, חשדו אותו בדברים מגונים, והוא התאונן על כך בפני הרבי.

שאל אותו הרבי: ומה אתה אומר על כך? השיב האיש: אני אומר את מאמר חז"ל (שבת קיח): 'אשרי מי שחושדין אותו ואין בו'.

השיב לו הרבי: מוטב היה אילו היית תופס את עצמך בפסוק 'אשרי יושבי ביתך', ולא היית הולך למקומות שתיבא את עצמך לידי חשד ('שיח שרפי קודש' מערכת קדושה וטהרה אות כב).

מידת המאוששים

ויתר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי ראָה ה' בעניי כי עתה יאהבני אישי. ויתר עוד ותלד בן ותאמר כי שמע ה' כי שְׁנוּאָה אֲנִי ויִתֵּן לִי גַם אֶת זֶה וּתְקַרָא שְׁמוֹ שְׁמֻעֹן (בראשית כט לב-לג).

בבואה לקרוא שמות לילדיה, קראה לאה את שם הבן הראשון 'ראובן'. כי אמרה כי ראה ה' בעניי, כי עתה יאהבני אישי. מעתה יאהב אותי יעקב אבינו.

את שם הבן השני קראה 'שמעון'. כי שמע ה' כי שנואה אנוכי. מעתה לא ישנא אותי בעלי.

הסדר בדרך כלל הפוך. כששונאים מישוהו, ומתחילים להתקרב אליו. דבר ראשון מסירים את השנואה, אחר כך תור האהבה לבוא.

מדוע אם כן הקדימה את השם 'ראובן' - כי עתה יאהבני אישי, ל'שמעון' - כי שמע ה' כי שנואה אנוכי.

אומר רבינו האור החיים הקדוש זי"ע א: לאה אמנו, הצדקנית, לא עלה על דעתה שהיא שנואה. היא לא חשבה כך ולא הרגישה כך. וכלשון האור החיים הקדוש: 'כי הצדיקים יקיימו מצות חכמים לדון לכף זכות' (אבות פ"א מ"ו), ולזה היתה תמיד דנה לכף זכות, ולא עלה על דעתה כי היתה שנואה'.

לכן כשנולד לה בן, אמרה זה בוודאי מגיע להשלים לי את החסר, ומעתה אהיה אהובה בעיני יעקב.

רק אחרי שנתן לה ה' בן נוסף, הבינה שה' יודע את מצבה

מתיבתא אור החיים

אך בספר ענן הקטורת הקשה על תירוץ זה, מדברי הגמרא במסכת ברכות (לב). שלאחר שאמר ה' למשה 'ועתה אניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול' (שמות לב י), אמר משה, רבוננו של עולם ומה כסא של שלוש רגליים אינו יכול לעמוד לפניך בשעת כעסך, כסא של רגל אחד על אחת כמה וכמה. ופירש רש"י 'שלוש רגליים אברהם יצחק ויעקב', ומבואר שבזמן משה לא היה הכסא אלא של שלוש רגליים ולא של ארבע, ולא כפי שנתבאר שגם קודם שבא דוד היו ארבע רגליים במרכבה.

ג. בבית ישראל (גוטמן) כתב ליישב דברי רבינו, שכן מצינו בסדר התקיעות, שאף שיעקב קדם לדוד, מכל מקום דוד נחשב שלישי, ויעקב נחשב רביעי. שהרי התקיעה ראשונה היא כנגד אברהם, ושברים כנגד יצחק ותורעה כנגד דוד, ותקיעה אחרונה כנגד יעקב, ולפי זה נמצא שדוד הוא השלישי ויעקב הוא הרביעי, וכן הוא גם ברגלי המרכבה שיעקב הוא הרביעי.

ד. בצמח ה' לצבי (פלייב) כתב ליישב דברי רבינו, על פי מה שכתב רבינו בחיי (שמות כו ט) שסדר ארבע רוחות השמים במדור העליון לפי סדר המרכבה העליונה הוא דרום, צפון, מערב ומזרח. עוד ביאר רבינו בחיי (שם כו כה) שדרום הוא כנגד אברהם, וצפון הוא כנגד יצחק, ומזרח הוא כנגד יעקב, ומערב הוא כנגד דוד. ולפי זה נמצא שלפי סדר העולם העליון, יעקב שהוא כנגד צד מזרח הוא הרגל רביעי במרכבה כדברי רבינו. ועוד יש להאריך בזה בעז"ה ועוד חזון למועד.

בגמרא (תענית כה). שהצדיקים עתידים להסב על שולחן שיש לו שלוש רגליים, ואם כן הרגל השלישי היא העיקר שעל ידה עומד הכסא, והרגל הרביעי אינה אלא לתוספת. ועל כן יעקב שהוא השלישי נקרא עיקר העמדת הכסא.

ובספר **ענן הקטורת** כתב שכן מוכח מלשון רבינו, שכתב שהמרכבה ניצבת על יעקב 'יותר מעל אברהם ויצחק', ולא הזכיר גם את הרגל הנוספת שהיא אדם הראשון או דוד המלך, משמע שיעקב היה השלישי.

ב. יש שכתבו שהעיקר כמו הגירסא שלפנינו, וביארו דברי רבינו על פי המבואר בזהר (ויחי רח): שעד שבא דוד היה הכסא עומד על אדם הראשון והאבות. ולפי זה נמצא שבאותו זמן היה יעקב רגל רביעי במרכבה, כיון שאדם אברהם ויצחק היו שלוש הרגליים הראשונות, ורק לאחר שבא דוד, נהפך יעקב להיות הרגל השלישי.

כתב רבינו (בראשית כח יג): **והנה ה' נצב עליו. ירמוז גם על יעקב, על דרך אומרים ז"ל** (ב"ר פמ"ז) **האבות הם מרכבה לשכינה, ולהיות שהוא רגל רביעי יאמר בדיוק נצב עליו יותר מעל אברהם ויצחק כי הוא עיקר העמדת הכסא.**

מדברי רבינו משמע שלפי פשט הכתוב אין הכוונה על יעקב, אלא שיש בפסוק רמז גם ליעקב. וצינו **המפרשים**, שיש בזה שתי דעות במדרש (ב"ר סט ג), אם 'עליו' היינו על הסולם או על יעקב. וכוונת רבינו לבאר גם לדעה שהכוונה על הסולם, שעל כל פנים יש רמז בפסוק גם על יעקב. ובסגולת משה כתב לבאר בעוד אופן, שלפי פשוטו כוונת הפסוק שה' עמד אצלו לשמור עליו, ולא שעמד עליו ממש, ולזה כתב רבינו שהפסוק רומז שכביכול ה' עמד עליו ממש, או שכוונת רבינו לומר, שאף שלא עמד על יעקב לבדו, כי יש ארבעה רגלים למרכבה, על כל פנים עמד 'גם' על יעקב.

ועל דברי רבינו שיעקב הוא רגל רביעי במרכבה, הקשו **המפרשים** שהרי מבואר בזהר (וישלה קעו): שיעקב הוא רגל שלישי במרכבה, ודוד המלך הוא הרגל הרביעי. עוד הקשו, שבמדרש (ב"ר סח יב) מובא שהראה ה' ליעקב במראה הסולם כסא של שלוש רגלים, ואמר לו שהוא רגל שלישי. ובישוב דברי רבינו כתבו בכמה אופנים:

א. יש שכתבו מכח קושיה זו, שיש טעות סופר בדברי רבינו, וצריך לומר 'שהוא רגל שלישי'. וכתב בשו"ת **הד"ר** (ח"א סי' כט אות קט) שגם לפי גירסא זו נקרא יעקב 'עיקר העמדת הכסא', כמו שכתב רבינו בהמשך דבריו, והיינו על פי המבואר

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו
למייל המערכת m028039999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

ישועה כנגד התחזיות השחורות של הרופאים

שח הגה"צ **רבי אברהם אלימלך בידרמן** שליט"א: ישועות רבות ונפלאות זכו לראות אלה שקיבלו על עצמם להגות בקביעות בספר הקדוש **אור החיים**. אחת מהן היא סיפורו המפורסם של הגאון הצדיק **רבי הלל שלעזינגער** זצ"ל, שמלמד אותנו על כוחה של אמונה והתמדה. רבי הלל, שזכה להערכה רבה בעולם התורה, נישא אך לצערו, במשך שנים רבות לא זכה לפרי בטן. לאחר ניסיונות רבים ולבכות שבורים, פנה בלית ברירה לרופא גדול ומנוסה, שנחשב מהמומחים בתחומו. הרופא, שבחן את הממצאים הרפואיים, פסק באופן נחרץ: "רבי יהודי, כאשר יצמחו עשבים על כף ידי - אז יוולדו לך ילדים!" דברים אלו נאמרו מתוך כוונה ברורה להניא אותו מלהמשיך ולנסות, שכן לשיטתו, הסיכויים שיביא ילדים לעולם היו אפסיים.

רבי הלל, ששמע את הדברים הקשים, לא נתן לייאוש להכריע אותו. במקום להיכנע למציאות כפי שהוצגה בפניו, הוא החליט לפנות למקום שממנו נובעת הישועה האמיתית. בלי להתמהמה, עלה לציונו של האור החיים הקדוש בהר הזיתים. שם, בינות לעצי הזית, מול ציונו הקדוש, שפך את ליבו בתפילה רוויית דמעות וקיבל על עצמו התחייבות: בכל שבוע ילמד מספרו הקדוש של האור החיים, **אור החיים על התורה**, באופן קבוע ומתמיד. ואז אירע הנס. כעבור שנה בדיוק, נולדה בתו הבכורה של רבי הלל. ההתרגשות וההודאה לה' מילאו את ליבו, והאמונה בכוחו של הצדיק רק התחזקה. במשך השנים, זכה רבי הלל להקים דור ישרים מבורך של תלמידי חכמים וגדולי תורה. מבין צאצאיו נמנים הגאון הצדיק רבי משה הלבערשטאם זצ"ל, חבר הבר"ץ של העדה החרדית בירושלים; הגאון רבי סנדר פריינד זצ"ל; והגאון רבי משה נחום שפירא זצ"ל. סיפור זה ממחיש את גודל מעלתו של לימוד תורת הצדיקים ובמיוחד כוחו של ספר אור החיים. הוא מעיד על כך שבזכות אמונה פשוטה ותפילה ממעמקי הלב, אפשר לזכות לישועות גדולות גם במצבים שנראים אבודים לחלוטין, ואסור ליהודי להתייאש כלל.

מחוברים לחיים
לשמיעת שיעורים ודרשות
חייגו: 03-617-1077

